

Stavovi i percepcije javnosti o imigrantima i izbjeglicama - studija slučaja informiranih studenata

Mihovec, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:683082>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-03**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Petra Mihovec

STAVOVI I PERCEPCIJE JAVNOSTI O IMIGRANTIMA I IZBJEGLICAMA – STUDIJA
SLUČAJA INFORMIRANIH STUDENATA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

STAVOVI I PERCEPCIJE JAVNOSTI O IMIGRANTIMA I IZBJEGLICAMA – STUDIJA
SLUČAJA INFORMIRANIH STUDENATA

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Marta Zorko

Studentica: Petra Mihovec

Zagreb
Rujan, 2024.

Izjava o autorstvu rada i poštivanju etičkih pravila u akademskom radu

Izjavljujem da sam diplomski rad Stavovi i percepcije javnosti o imigrantima i izbjeglicama – studija slučaja informiranih studenata, koji sam predala na ocjenu mentorici prof. dr. sc. Marti Zorko, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Petra Mihovec

SADRŽAJ RADA

1. Uvod.....	6
2. Teorijski okvir.....	8
3. Migrantska kriza 2015. / 2016. godine u Republici Hrvatskoj	10
4. Pregled postojeće literature.....	13
4.1 Prvo istraživanje: Čačić – Kumpes, Gregurović i Kumpes	13
4.2 Drugo istraživanje: Centar za mirovne studije	15
4.3 Treće istraživanje: Gregurović i Mrakovčić	18
4.4 Četvrto istraživanje: Komušanac i Balija	20
4.5 Peto istraživanje: Medlobi i Čepo	22
5. Današnja migrantska situacija u Republici Hrvatskoj.....	25
6. Rezultati provedenog istraživanja – studija slučaja informiranih studenata	27
7. Interpretacija i usporedba nalaza.....	29
8. Zaključak.....	34
Sažetak	37
Literatura i izvori.....	39

Popis ilustracija

Tablice

Tablica 1: Društvena distanca prema stranim radnicima

Tablica 2: Struktura uzorka

Tablica 3: Vanjska migracija stanovništva Republike Hrvatske

Grafikoni

Grafikon 1: Stavovi o izbjeglicama i migrantima

Grafikon 2: Socijalna distanca prema migrantima te pripadnicima drugih etničkih i vjerskih skupina

Grafikon 3: Percepcija prilagodbe i razina uključenja migrantske populacije u hrvatsko društvo

Grafikon 4: Stavovi ispitanika o mogućnostima i potrebi jednakog tretmana izbjeglica i domicilnog stanovništva

Grafikon 5: Socijalna distanca prema izbjeglicama

Grafikon 6: Stavovi ispitanika o osobama u kretanju nakon odslušanog kolegija

Grafikon 7: Stupanj promjene mišljenja ispitanika o osobama u kretanju nakon odslušanog kolegija

1. Uvod

Iako su razne vrste migracija od pamtivijeka sastavni dio života, u današnjem suvremenom društvu to je pitanje postalo središnja tema razgovora, budući da svi svjedočimo globalnim, političkim, ekonomskim i društvenim promjenama. Iako „definiranje pojma migracija zahtijeva multidisciplinarni i interdisciplinarni pristup, jer svaka disciplina posebno naglašava dimenzije važne za njen pristup proučavanju migracija“, možemo reći da su migracije fenomen koji oblikuje društva širom svijeta (Vurnek, Bengez, Perkov, 2018: 158). One se odnose na kretanje ljudi s jedne lokacije na drugu, zbog raznih različitih razloga, poput traženja boljih ekonomskih prilika, izbjegavanja ratnih područja radi očuvanja vlastite sigurnosti, obrazovanja ili u konačnici zbog potrage za boljim životom i samim životnim uvjetima.

Što se tiče vrsta migracija, one se mogu klasificirati na različite načine. S obzirom na trajnost, one mogu biti privremene ili trajne. Privremene migracije se odnose na selidbu koja ima određeni rok trajanja, poput sezonskih poslova, studiranja ili studentske razmjene, dok se trajne migracije odnose na selidbu pri kojoj postoji cilj trajnog boravka u novom gradu, zemlji ili regiji. S obzirom na lokaciju, migracije mogu biti unutarnje ili međunarodne. Unutarnje migracije se odnose na selidbu unutar granica svoje zemlje, dok se međunarodne migracije odnose na selidbu iz matične u neku drugu zemlju. S obzirom na karakter migracija, one mogu biti radne ili izbjegličke. Radne migracije se odnose na selidbu zbog pronalaska posla ili boljih radnih uvjeta, dok se izbjegličke migracije odnose na selidbu radi sukoba, ratova, progona ili nepovoljnih životnih uvjeta u matičnoj zemlji. Sve navedene vrste migracija sa sobom povlače različite socijalne, ekonomske, političke i kulturne posljedice, kako za matične zemlje, tako i za zemlje odredišta. Razlozi zbog kojih se pojavljuju masovne migracije su „globalizacijski procesi, nove tehnologije, klimatske promjene, siromaštvo, ratni sukobi, sve veća nejednakost među razvijenim i nerazvijenim državama s jedne strane, te starenje stanovništva, pad nataliteta i nedostatak radne snage s druge strane“ (Vurnek, Bengez, Perkov, 2018: 158).

Republika Hrvatska, koja je izvorno bila zemlja iz koje se emigriralo, ulaskom u Europsku uniju postala je i tranzicijska zemlja, a sve više i zemlja u koju se imigrira, čemu nam svjedoče svakodnevni priljevi stranih radnika. Hrvatska povijest imigracije seže stoljećima unazad, a danas prima imigrante iz različitih dijelova svijeta. Sami proces imigracije svakako može doprinijeti raznolikosti, ekonomiji i kulturi zemlje, ali isto tako s druge strane može izazvati izazove u integraciji i prilagodbi, kako imigranata, tako i domicilnog stanovništva. Izbjeglice i imigranti postali su neizostavni dio svakodnevnog diskursa, a njihova prisutnost utječe na

oblikovanje javnog mnijenja. Stavovi i percepcije javnosti prema navedenim skupinama postali su kompleksno i osjetljivo pitanje koje zahtijeva pažljivo proučavanje. Iz tog razloga, cilj ovog diplomskog rada jest analizirati stavove i percepcije javnosti o imigrantima i izbjeglicama, s posebnim naglaskom na njihov utjecaj na društvenu koheziju. Budući da su migracije povezane s mnoštvom izazova, uključujući ekonomske, kulturne i socijalne promjene, nameće se potreba za razumijevanjem kako se one odražavaju na društveni sklad. Istraživačko pitanje na koje će se tokom rada nastojati odgovoriti glasi: *Smatraju li se imigranti i izbjeglice u Republici Hrvatskoj društvenim obogaćenjem ili prijetnjom?* Navedena tema je izrazito bitna jer predviđanja za budućnost sugeriraju da će se u Hrvatskoj vjerojatno povećati priljev stranih državljana (Franc, Šakić, Kaliterna – Lipovčan, 2010: 422). Iz tog razloga ovaj rad ima za cilj odgovoriti na postavljeno istraživačko pitanje i pokazati jesu li Hrvati spremni i otvoreni za prihvaćanje imigranata i izbjeglica ili ih smatraju nepoželjnima u društvu.

Prvi dio rada bavit će se teorijskim okvirom i migrantskom krizom 2015. / 2016. godine kako bi se pružio širi kontekst o obrađivanoj temi te pregledom već postojeće literature i provedenih istraživanja. Uz to će se istražiti faktori koji utječu na formiranje stavova prema izbjeglicama i imigrantima te će se proučiti i uloga medija u oblikovanju javnih stavova te način na koji se njihovo izvještavanje odražava na društvo. U drugom dijelu rada, fokus će biti današnjoj migrantskoj situaciji u Republici Hrvatskoj te istraživanju provedenom među kolegama s Fakulteta političkih znanosti koji su pohađali kolegij *Migracije i sigurnost* s ciljem analize stvarnih stavova i percepcija o izbjeglicama i imigrantima prije i nakon odslušanog kolegija. Treći dio rada bit će namijenjen za usporedbu svih istraživanja, za interpretaciju prikupljenih nalaza te za potencijalnu raspravu o istom. Temeljem proučenih i prikupljenih podataka, rad će biti zaključen sumiranjem najvažnijih informacija s preporukama i smjernicama koje će pridonijeti stvaranju društva otvorenog za raznolikost i poštovanje prema izbjeglicama i imigrantima. Svrha ovog diplomskog rada je doprinos akademskoj zajednici i javnom diskursu o migracijama, s naglaskom na važnost razumijevanja i suočavanja s kompleksnim izazovima u društvu koje donose izbjeglice i imigranti.

2. Teorijski okvir

Iako postoji više definicija izbjeglice, u članku 1. Konvencije i protokola o statusu izbjeglica navodi se kako je izbjeglica osoba koja „uslijed osnovanog straha od proganjanja zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini, ili zbog političkog mišljenja, ne može, ili zbog tog straha, ne želi prihvatiti zaštitu dotične zemlje; ili osoba bez državljanstva koja se zbog gore navedenih okolnosti nalazi izvan zemlje prethodnog uobičajenog boravišta, a koja se ne može ili se zbog straha ne želi u nju vratiti“ (UN, 1951: 14). S druge strane, imigranti su osobe koje iz svoje zemlje odlaze u drugu, s namjerom da tamo žive i rade. Razlozi za imigraciju mogu biti različiti, a uključuju ekonomske (ne)prilike, bolji životni standard, obrazovanje, političke i vjerske slobode ili čak i spajanje s članovima obitelji koji potencijalno već žive u odredišnoj zemlji. Ta imigracija može biti privremena ili trajna, a ovisi o namjerama i okolnostima pojedinaca.

Migracije, kao goruća tema u svijetu, u Republici Hrvatskoj se intenzivnije razvijaju od 2001. godine „kada je Hrvatska potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, s ciljem ulaska u EU“ (Baričević, Koska, 2017: 12). Ulazak Hrvatske u Europsku uniju 1. srpnja 2013. godine, imao je značajan utjecaj na pitanje migracija u zemlji, donoseći sa sobom promjene u zakonodavstvu, administrativnim kapacitetima i migracijskim tokovima. Kao članica Unije, Republika Hrvatska morala je uskladiti svoje migracijske politike i politike azila s europskim standardima, što je uključivalo prilagodbu zakonodavstva, infrastrukture i politika prema migrantima i izbjeglicama. Iako je Hrvatska ispunila potrebne uvjete članstva u Europskoj uniji u vezi s izbjeglicama i migracijama, problem ostaje u praktičnoj primjeni istih. Na temelju „iskustava novijih imigracijskih zemalja s dugom emigracijskom poviješću“, kao i europskih zemalja „koje su članice EU manje od deset godina i onih koje su u njoj već više od dva desetljeća“, može se očekivati „da će pristupanjem EU i u Hrvatskoj doći do promjena migracijskog obrasca (Čačić – Kumpes, Gregurović i Kumpes, 2012: 307). Točno to se i dogodilo. Hrvatska je postala dinamičnija u pogledu mobilnosti stanovništva, s povećanim odlaskom i dolaskom migranata, što je dovelo do novih društvenih i ekonomskih prilika, ali i izazova. Ta je prilagodba imala duboke posljedice na stavove javnosti, administrativne kapacitete i ukupnu migracijsku situaciju u zemlji. Sve je postalo još izraženije u toku migrantske krize koja je „svoj vrhunac doživjela 2015. godine, kao posljedica višegodišnjih tranzicijskih procesa u Sjevernoj Africi i Bliskom istoku“ (Komušanac i Balija, 2023: 60). Republika Hrvatska je u navedenoj krizi imala ulogu tranzitne zemlje, kroz čiji je teritorij, kao

dijelom zapadne balkanske rute, svakodnevno prolazio pozamašan broj izbjeglica na svom putu prema zemljama zapadne Europe koje su im bile krajnje odredište. Migracije su nužan aspekt socioekonomskih trendova i izazov u pogledu sigurnosti za zemlje iz kojih migranti polaze, tranzicijske zemlje kroz koje prolaze te za zemlje koje migranti odabiru kao svoje krajnje odredište (Vurnek, Bengez i Perkov, 2018: 157).

Tokom procesa, provodilo se usko surađivanje sa susjednim zemljama poput Srbije, Slovenije i Mađarske kako bi se osigurao nesmetan tranzit migranata. Međutim, tenzije su rasle zbog različitih pristupa upravljanju krizom. U određenim je trenucima, zbog sigurnosnih i logističkih razloga, Republika Hrvatska zatvarala svoje granice, što je dovelo do privremenih zastoja i nakupljanja migranata na granicama te je time sama kriza postala i značajno političko pitanje i jedna od ključnih tema u političkim debatama. Migrantska je kriza izazvala različite reakcije među građanima. Dok su neki pokazivali solidarnost i pružali pomoć migrantima, drugi su izražavali zabrinutost zbog mogućih sigurnosnih prijetnji i kulturnih promjena.

Iz tog je razloga u javnosti došlo do podijeljenog mišljenja o izbjeglicama i migrantima te je navedena podjela prisutna i danas - dok su ih neki spremni prihvatiti širokih ruku, neki ipak smatraju da im ovdje nije mjesto. Veliku ulogu u kreiranju stavova imali su i mediji, čije je izvještavanje ovisilo o trenutnim društvenim i političkim okolnostima. S jedne strane imamo medije koji ističu kako strani radnici popunjavaju praznine na tržištu rada, posebno u sektorima gdje postoji manjak domaće radne snage te naglašavaju pozitivne priče o uspješnoj integraciji stranih radnika i migranata u hrvatsko društvo. Ovi narativi uvelike pomažu u stvaranju pozitivne slike o migrantima kao o osobama koje pridonose raznolikosti i kulturološkom bogatstvu Hrvatske. S druge strane imamo medije čiji je fokus bio na izvještavanju o potencijalnim sigurnosnim prijetnjama, na mogućim sukobima između različitih kulturnih i vjerskih zajednica te na prikazivanju migranata kao ekonomskog tereta. Takvi izvještaji mogu pojačati strahove i nesigurnost među domicilnim stanovništvom te stvoriti stereotipe i predrasude prema migrantima. Stoga možemo reći da mediji mogu poslužiti kao alat za informiranje ili manipulaciju. U nastavku rada pružit će se uvid u različita razmišljanja ispitanika kroz odrađena istraživanja.

3. Migrantska kriza 2015. / 2016. godine u Republici Hrvatskoj

Migrantska kriza potječe iz vremena Arapskog proljeća¹, no na području arapskog dijela Mediterana su se migracije odvijale i ranije, budući da većina izbjeglica koje se odluče doći u Europu, potječe iz područja pogođenih ratnim sukobima i nemirima, na što međunarodna zajednica nije uspjela pronaći odgovor niti ponuditi jasna rješenja (Bježančević, 2019: 1236). Iz tog je razloga došlo do značajnog priljeva izbjeglica i migranata u Europu kako bi potražili mjesto u kojem će imati bolje životne uvjete i u kojem neće morati strepiti za vlastiti život, no „jačanje izbjegličkih kretanja potenciranih zbivanjima povezanim s arapskim proljećem i posebice ratom u Siriji, Unija je dočekala s neriješenim sustavom podjele odgovornosti“ (Baričević, 2015: 7).

Nakon odrađene analize, UNCHR (United Nations High Commissioner for Refugees) je objavio sedam ključnih razloga koji su doveli do izbjegličkog vala prema zemljama Europske unije, a njih su u svom članku Migracijska i izbjeglička kriza – sigurnosni rizici za EU između ostalog, razradili Jure i Tonči Tadić i Filip Dragović. Razlog koji se spominje prvi je gubitak nade. Brojne sirijske izbjeglice više ne vjeruju da će se situacija u njihovoj zemlji popraviti ili da postoji bilo kakvo rješenje na vidiku. Kao drugi razlog navodi se povećanje siromaštva, jer se izbjeglice u Libanonu suočavaju se s visokim životnim troškovima, dok si one u Egiptu i Jordanu ne mogu priuštiti ni osnovne potrebe. Treći razlog je ograničenost mogućnosti zaposlenja. Brojni Sirijci žele raditi, ali se suočavaju s pravnim ograničenjima ili konkurencijom na tržištu rada, pogotovo u Iraku. Na četvrtom mjestu nalazi se razlog nedovoljne pomoći i zdravstvene zaštite jer je nedostatak sredstava uzrokovao smanjenje dostupnosti hrane i medicinske skrbi. Peti razlog su prepreke u obnavljanju izbjegličkog statusa u Libanonu i Jordanu, uključujući visoke troškove i birokratske zahtjeve. Na šestom mjestu su ograničene mogućnosti za obrazovanje, zbog čega mnoga djeca napuštaju školu kako bi radila ili stupila u bračni odnos. Sedmo mjesto zauzela je nesigurnost u susjednim zemljama Sirije, uključujući strah od širenja sukoba i negativne reakcije lokalnog stanovništva (Tadić, Dragović i Tadić, 2016: 22).

„Sve procjene i analize europskih agencija, posebno Frontexa (Agencija za kontrolu vanjskih granica EU), upućivale su na ovaj rastući problem i bilo je samo pitanje dana kada će se izbjeglički val dogoditi i Hrvatskoj koja je bila potpuno nepripremljena za ovu krizu“ (Tadić,

¹ Arapsko proljeće je val prosvjeda, pobuna i revolucija koje su se od 2010. godine proširile kroz mnoge arapske zemlje, zahtijevajući političke i društvene promjene.

Dragović i Tadić, 2016: 31). Geostrateški položaj kojeg ima Republika Hrvatska, omogućio joj je da se nalazila na glavnoj ruti migracija ljudi iz zemalja istočne Europe i azijskih zemalja prema razvijenim zemljama članicama Europske unije (Tadić, Dragović i Tadić, 2016: 31). Ta se ruta nazivala Balkanskom rutom, a vodila je od Turske, Grčke, Makedonije, Srbije, Hrvatske, Slovenije i Mađarske prema Austriji, Njemačkoj i drugim zemljama Unije. Osim Balkanske, postojala je i takozvana Sredozemna ruta. Po putu su se migranti suočavali s teškim uvjetima, osobito oni koji su se odlučili koristiti opasne morske putove. Nerijetko su bili smješteni u nesigurne smještaje i nisu imali adekvatnu medicinsku skrb. To sve je dovelo do humanitarne krize u mnogim tranzitnim i odredišnim zemljama, gdje su kapaciteti za prihvata izbjeglica bili preopterećeni. Reakcije europskih zemalja bile su različite. Neke od njih, poput Njemačke, primile su izrazito velik broj izbjeglica, dok su druge uvele stroge kontrole granica ili ograničile ulazak.

Tada aktualan premijer Republike Hrvatske, Zoran Milanović, ustrajao je u namjeri da hrvatske granice ostanu otvorene za izbjeglice, ali uz naglasak na to da Hrvatska neće postati mjesto s kojeg će se izbjeglice razmještati dalje, već tranzitno mjesto kroz koje će im prolazak biti nesmetano omogućen uz brigu i pomoć bolesnima i nemoćnima te transport do mađarske i slovenske granice. Budući da su se izbjeglice i migranti u izrazito velikom broju uputili iz Srbije prema Hrvatskoj, kod granice sa susjednom Srbijom, uspostavljen je prihvatni centar u Opatovcu. Od tamo su se osobe u kretnji prevozile organiziranim prijevozima najčešće prema granici s Mađarskom. S tom opcijom nije bio zadovoljan tadašnji premijer Mađarske, Viktor Orban te je sukladno tome odlučio na neki period zatvoriti granicu prema Republici Hrvatskoj. Incidenti su polako počeli izbijati u brojnim zemljama Europe te je takozvana 'politika otvorenih vrata', koju je inicirala tadašnja njemačka kancelarka Angela Merkel, suočila s protivljenjem. Nakon određenog perioda su zemlje jedna po jedna počele s režimom pooštavanja kriterija u svrhu sprječavanja dolaska ekonomskih migranata, odnosno ljudi koji ne bježe iz ratom pogođenih područja već dolaze u EU zbog potrage za poslom, što tada nije bio prioritet. Bilo je potrebnije pomoći ljudima koji zbog ratnih razaranja i političkih previranja više nemaju mjesto za život (Jutarnji list, 2016).

Milanović je jednom prilikom kod posjeta prihvatnom centru u Opatovcu pohvalio djelatnike, no smatrao je kako općenitu situaciju treba „dovesti u red“ izjavivši da je „naša kuća otvorena, naša vrata su otvorena, dajte bar da mi odlučimo koja su to vrata“ (Vlada RH, 2015). Potpisivanje Sporazuma između Europske unije i Turske u ožujku 2016. godine, rezultiralo je zatvaranjem takozvane Balkanske migrantske rute. Dogovor je rezultirao vraćanjem migranata

u Tursku i strožu kontrolu granica. Tim se potezom broj migranata koji su prolazili kroz Hrvatsku znatno smanjio, a hrvatske su vlasti nastavile surađivati kako s drugim zemljama EU-a, tako i s međunarodnim organizacijama, u svrhu osiguranja kontrole granica i regulacije migracijskih tokova. „Nedvojbeno je činjenica da je pravo svake države, pa i Hrvatske, brinuti se za zaštitu nacionalnih interesa i nacionalne sigurnosti, što, dakako, uključuje i zaštitu teritorija i granica“ (Dagen i Čepo, 2021: 869).

U razdoblju migrantske krize, odnosno do siječnja 2016. godine, kroz teritorij Republike Hrvatske, prošlo je više od 600 000 migranata i izbjeglica na putu prema zapadnim zemljama (Tadić, Dragović i Tadić, 2016: 32). Ova kriza je bila jedno od najznačajnijih migracijskih kretanja u modernoj europskoj povijesti i ostavila je dubok utjecaj na političke, društvene i ekonomske aspekte europskih zemalja, no također je i izazvala rast antiimigracijskih stavova u nekim dijelovima Europe. Nesporno je da je Republika Hrvatska, usprkos velikom broju izbjeglica i migranata koji su stigli sredinom ovog desetljeća, putem zakonodavnih i drugih pravnih mjera uspjela zadovoljiti sve međunarodne i nacionalne standarde u zaštiti prava tih skupina, dok je istovremeno osigurala i zaštitu vlastitog teritorija (Dagen i Čepo, 2021: 869). Reakcija Republike Hrvatske na migrantsku krizu je na kraju, prema izvještaju Hrvatskog Crvenog križa, bila uspješna te pohvaljena od strane međunarodne zajednice – osobito aspekt pronalaženja članova obitelji koji su se razdvojili putem - uspješno je nazad spojeno oko 1.600 slučajeva razdvojenih obitelji (Hrvatski Crveni križ, 2021).

Jedan od glavnih problema, koji je u Republici Hrvatskoj, kao i u drugim europskim zemljama, ostao prisutan i nakon zatvaranja Balkanske rute, su ilegalne migracije i krijumčarenje ljudi. Unatoč smanjenju masovnih migracijskih tokova, broj ilegalnih prelazaka granica i dalje je vrlo visok. Krijumčarenje je postalo unosan posao za sudionike organiziranih kriminalnih mreža koji pomažu migrantima u ilegalnom prelasku granica, no „svake godine krijumčarenje migranata prouzroči gubitke tisuća života“ (Europska komisija, 2023). Policija Republike Hrvatske također je potvrdila da je navedena vrsta kriminala u porastu, budući da je tijekom posljednjih godina zabilježila rekordan broj uhićenih krijumčara. Iz tog je razloga oformljena 'Radna skupina za Zapadni Balkan za borbu protiv krijumčarenja migranata' koja je s radom trebala započeti u ožujku ove godine.

Kriza je potaknula brojne rasprave o migracijskim politikama unutar Europske unije i razotkrila neučinkovitost postojećeg sustava te potrebu za zajedničkim pristupom, jasnijim kriterijima o odgovornosti država članica u razmatranju zahtjeva za azilom te pravednijoj raspodjeli odgovornosti među njima. Nejednak pritisak vanjskih granice Unije, rezultirao je nejednakim

opterećenjem na države članice na tim granicama. Osim intenzivnije suradnje s trećim zemljama, Europska unija bi trebala usmjeriti napore prema osiguravanju poštivanja obveza koje su države članice preuzele ulaskom u zajednicu (Bježančević, 2019: 1240).

4. Pregled postojeće literature

Nakon kritičkog pregleda već postojeće literature, u sklopu ovog diplomskog rada, obradit će se i uspoređivati podatci sakupljeni kroz pet različitih istraživanja na temu stavova i percepcija prema imigrantima i izbjeglicama koja su provedena u Republici Hrvatskoj u vremenskom periodu od 2009. – 2021. godine, s različitim ispitanicima i na različite načine. Tim proučavanjem, nastojat će se doći do odgovora na ranije postavljeno istraživačko pitanje. Što se prikupljanja podataka tiče, u ovom je radu korištena kombinacija i primarnih i sekundarnih izvora podataka kako bi se dobila sveobuhvatna slika o istraživanoj temi te vlastito istraživanje na uskoj populaciji mladih obrazovanih studenata u području društvenih znanosti koji su izabrali kolegij povezan s temom migracija.

4.1 Prvo istraživanje: Čačić – Kumpes, Gregurović i Kumpes

Prvo od pet spomenutih istraživanja provedeno je 2009. godine u periodu od lipnja do rujna „na slučajnom reprezentativnom stratificiranom uzorku punoljetnih građana Hrvatske“ (Čačić – Kumpes, Gregurović i Kumpes, 2012: 317). Uzorak se sastojao od 1300 ispitanika, od kojih je žena bilo 676, odnosno 52%, a muškaraca 624, odnosno 48% s prosječnom dobi od 45 godina.

S obzirom na to da Republika Hrvatska u to doba nije pripadala skupini imigracijskih zemalja, bilo je za pretpostaviti da „većina hrvatskih građana svoj odnos prema stranim radnicima ne može temeljiti na stvarnom iskustvu“ (Čačić – Kumpes, Gregurović i Kumpes, 2012: 318). Iz tog je razloga za ovo anketno ispitivanje odabrana „prilagođena skala sastavljena od sedam tvrdnji, kako bi se identificirali stavovi prema mogućem ulasku imigranata na hrvatsko tržište rada i njihovom mogućem utjecaju na kulturu i vrijednosti hrvatskoga društva“ (Čačić – Kumpes, Gregurović i Kumpes, 2012: 318). Ispitanici su imali priliku izraziti svoje stavove tvrdnjama od „uopće se ne slažem do u potpunosti se slažem“, a anketne izjave su glasile:

- 1) *Strani radnici moraju se prilagoditi vrijednostima našeg društva ako žele raditi u njemu* (73,9%)
- 2) *Naša bi vlada trebala dopustiti uvoz strane (migrantske) radne snage* (19,4%)
- 3) *Radnici migranti bi opteretili već prezasićeno tržište radne snage u našoj zemlji* (59,3%)

- 4) *Radnici migranti se nikad neće prilagoditi vrijednostima našeg društva* (22,9%)
- 5) *U slučaju da migrantski i domaći radnik imaju jednake kvalifikacije, prednost treba uvijek dati domaćem radniku* (59,3%)
- 6) *Postoji opasnost da radnici migranti unište našu kulturu i običaje* (23%)
- 7) *Teško bih prihvatio/la da mi radnik migrant bude šef na poslu* (30,6%)

(Čačić – Kumpes, Gregurović i Kumpes, 2012: 318 - 319).

Zbrojivši postotak odgovora pod tvrdnjama *slažem se* i *u potpunosti se slažem*, nakon svake ranije navedene anketne izjave u zagradi je upisan zbroj ta dva postotka. Prema dobivenim rezultatima, možemo reći kako postoji visoka razina zatvorenosti ispitanika prema stranim radnicima te kako su ispitanici u prosjeku izrazito neskloni čak i mogućnosti uključivanja stranih radnika na hrvatsko tržište rada. Takve rezultate naravno možemo pripisati i gospodarskoj krizi koja je tada bila aktualna u svijetu pa tako i u Europi, uključujući Republiku Hrvatsku. Iz tog je razloga „opravdano pretpostaviti da je percepcija ekonomske prijetnje barem djelomice utjecala na odgovore sudionika istraživanja“ (Čačić – Kumpes, Gregurović i Kumpes, 2012: 320). S druge strane, rezultati pod tvrdnjama 4), 6) i 7) pokazuju na to kako ispitanici ipak nisu u potpunosti neskloni prihvaćanju stranih radnika u hrvatsko društvo i tržište rada.

Tablica 1: Društvena distanca prema stranim radnicima

<i>Stupnjevi distance</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Bračni odnos	110	9,0
Osobni prijatelj	250	20,5
Neposredni susjed	83	6,8
Suradnik na poslu	162	13,3
Stanovnik u mojoj zemlji	139	11,4
Posjetitelj u mojoj zemlji	306	25,1
Izbaciti iz moje zemlje	170	13,9
Ukupno	1220	100,0

Izvor: Čačić – Kumpes, Gregurović i Kumpes, 2012: 326.

U prikazanoj tablici možemo vidjeti u kojoj su mjeri ispitani sudionici spremni na interakciju, druženje ili suradnju sa stranim radnicima. Čak četvrtina ispitanika, odnosno njih 25,1 % želi strane radnike vidjeti jedino kao posjetitelje u svojoj zemlji. No, izrazito je zanimljivo da se idući najveći postotak odnosi na aspekt *osobni prijatelj* te on iznosi 20,5 %. Najmanji postotak

sudionika želi stranog radnika kao neposrednog susjeda (6.8 %), a samo 9 % njih stupilo bi sa stranim radnikom u bračni odnos.

Temeljem ovog anketnog istraživanja možemo zaključiti kako su ispitani sudionici, iako distancirani, ipak u određenoj mjeri spremni na dolazak stranih radnika u Republiku Hrvatsku, ali to shvaćaju kao jednosmjernan proces, umjesto kao dvosmjernan. Zbog toga će, ukoliko se ne „prihvati shvaćanje integracije imigranata kao dvosmjernoga procesa u kojem postoji obostrana otvorenost prema promjenama, uz institucionalnu i normativnu pripremljenost za mogući dolazak stranih radnika, biti potrebno i temeljito društveno djelovanje usmjereno na zahtjevan zadatak smanjivanja predrasuda i povećanje osjetljivosti domaćega stanovništva za sudjelovanje u tome procesu“ (Čačić – Kumpes, Gregurović i Kumpes, 2012: 330).

4.2 Drugo istraživanje: Centar za mirovne studije

Iduće istraživanje se zapravo sastoji od dva istraživanja. Prvo je provedeno 2013. godine za Centar za mirovne studije (CMS) od strane „agencije za istraživanje tržišta i javnog mnijenja Target d.o.o.“ te je svrha bila ispitivanje stajališta šire javnosti u Republici Hrvatskoj o multikulturalizmu, imigraciji stranaca i ksenofobiji (CMS, 2017:5). Godina 2013. nije bila izabrana slučajno, već namjerno radi ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju. To je bila idealna prilika za ispitivanje stavova i otvorenosti građana prema navedenim fenomenima. Stoga je uzorak, koji se sastojao od 800 ispitanika, pomogao razumjeti stavove građana prema strancima, uključujući njihovu percepciju ugroženosti, razinu tolerancije i način na koji percipiraju strance (CMS, 2017:10).

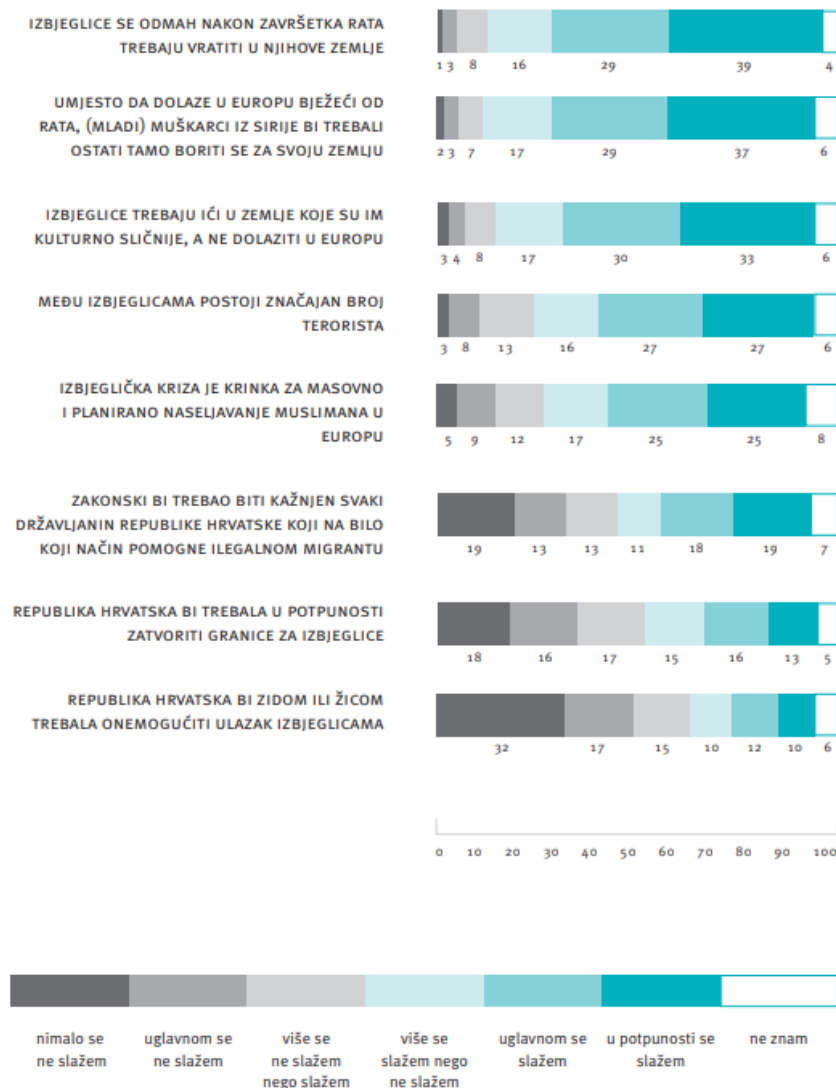
Novo istraživanje od 01. do 20. ožujka 2017. godine, na kojem će biti veći fokus u ovom poglavlju, provedeno je u „sklopu Omnibus istraživanja“ te je u njemu „sudjevalo 53% žena i 47% muškaraca, a prosječna dob sudionika bila je 49,04 godina“ (CMS, 2017). Uzorak je povećan s obzirom na prethodno istraživanje te se sastojao od 975 ispitanika i bio je „nacionalno reprezentativan i dvostruko stratificiran“ (CMS, 2017:10).

U periodu od četiri godine koji je prošao između dva istraživanja, u Republici Hrvatskoj došlo je do brojnih promjena, a događaj koji je svakako obilježio taj period jest migrantska kriza 2015. / 2016. godine. U navedenoj krizi, Republika Hrvatska imala je ulogu tranzitne zemlje, a „tisuće građana Hrvatske bili su direktno dotaknuti dolaskom i prolaskom izbjeglica kroz Hrvatsku – kao aktivni akteri ili stanovnici mjesta kroz koje su izbjeglice prolazile ili u kojima su se smjestile“ (CMS, 2017:5). Stoga, možemo reći da je navedeno stanje zasigurno utjecalo

na ipak drugačije stavove ispitanika pri pregledu rezultata istraživanja iz 2017. godine u odnosu na one iz 2013. godine.

U oba su istraživanja postavljena pitanja iz osam različitih kategorija: *nacionalni i vjerski identitet, ksenofobija, diskriminacija stranih doseljenika, stavovi prema različitim kategorijama stranaca, stavovi o izbjeglicama i migrantima, multikulturalizam, stavovi prema stranim doseljenicima i ksenofobija prema određenim nacijama, rasama i skupinama* (CMS, 2017). Kategorija koja će biti izdvojena u je *stavovi o izbjeglicama i migrantima*, shodno naslovu i tematici ovog rada. Ta kategorija je novitet u istraživanju, s obzirom na istraživanje iz 2013. godine.

Grafikon 1: Stavovi o izbjeglicama i migrantima

Izvor: CMS, 2017:41.

Ispitanicima je pročitano osam tvrdnji na koje su trebali odgovoriti jednim odgovorom sa skale od *nimalo se ne slažem* do *u potpunosti se slažem* ili staviti odgovor *ne znam* ukoliko nisu znali što bi odgovorili ili nisu željeli dati odgovor. Pregledavši odgovore na gore navedenom grafikonu, možemo zaključiti kako su sudionici „dosta zatvoreni i iskazuju predrasude i strahove prema izbjeglicama i migrantima“ (CMS, 2017:40). Zanimljivo je kako se s tvrdnjom *Republika Hrvatska bi trebala u potpunosti zatvoriti granice za izbjeglice*, trećina ispitanika slagala, trećina se nije slagala, a trećina je bila podijeljenog mišljenja. Isto tako, više od polovice ispitanika smatra kako je „izbjeglička kriza krinka za masovno i planirano naseljavanje Muslimana po Europi“ (CMS, 2017:8). Rezultati su pomalo alarmantni jer otkrivaju da značajan broj ispitanika ima „restriktivne stavove prema useljavanju izbjeglica“ i predlaže ograničavajuće mjere koje bi Republika Hrvatska trebala primijeniti kao odgovor na njihov dolazak (CMS, 2017:8).

Istraživanjem provedenim 2017. godine željelo se provjeriti je li došlo do promjene u stajalištima i mišljenjima javnosti u odnosu na istraživanje iz 2013. godine. Promjena na bolje nazire se u povećanoj otvorenosti građana prema drugačijim skupinama imigranata, to jest njihovim motivima za preseljenje u Republiku Hrvatsku. Dok je ranije jedino dolazak zbog školovanja bio široko prihvaćen, danas mnogo veći broj ispitanih podržava i strance koji dolaze u nadi za pronalaženjem posla ili za dobivanjem azila (CMS, 2017:71). Uvođenjem nove konkretne kategorije *stavovi o izbjeglicama i migrantima* u istraživanje iz 2017. godine, detaljnije su ispitani stavovi sudionika te dolazimo do saznanja da „građani nisu skloni postavljanju žice na granicu, ili potpunom zatvaranju granica, no smatraju da mladi muškarci nemaju što raditi van svoje zemlje; da se nakon rata izbjeglice moraju vratiti kući; te da je među izbjeglicama prisutan značajan broj terorista“ (CMS, 2017:71).

Zaključno, usporedivši rezultate oba istraživanja, možemo reći kako negativni stavovi ili stagniraju ili su u porastu. Međutim, bitno je napomenuti da to nije uniformno, već ovisi o specifičnim skupinama stranaca i konkretnim stajalištima koja su se mjerila. Naravno, postoje i aspekti u kojima je došlo do značajnog pozitivnog napretka, pogotovo kod mlađe populacije (CMS, 2017: 71).

4.3 Treće istraživanje: Gregurović i Mrakovčić

Treće istraživanje prikazuje rezultate ankete provedene 2019. godine među studentima 1. i 4. godine prava na četiri pravna fakulteta u Hrvatskoj: zagrebačkom, riječkom, osječkom i splitskom. Cilj istraživanja bio je utvrditi u kojoj su mjeri studenti prava spremni na bliskost s migrantima, Romima i pripadnicima drugih religija (Gregurović i Mrakovčić, 2022: 49).

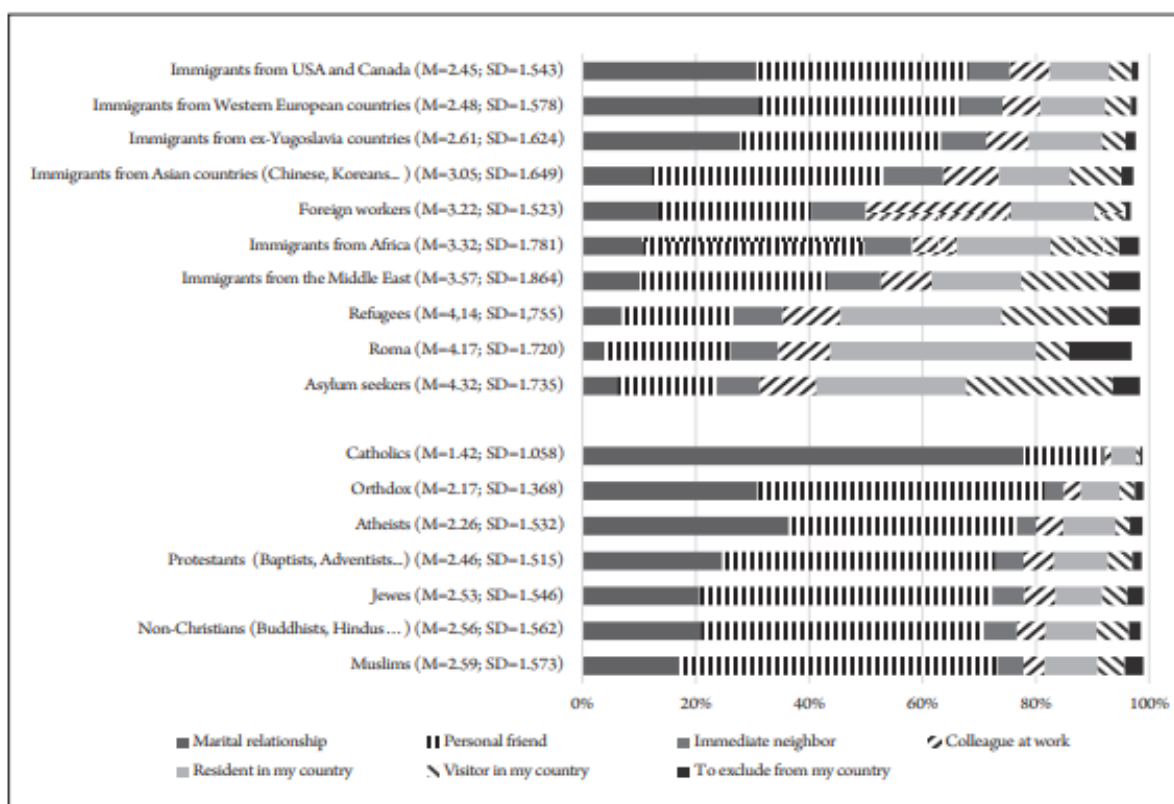
Tablica 2: Struktura uzorka

Variable	Categories	N	%
Location of the Law Faculty	Zagreb	265	39.4
	Rijeka	193	28.7
	Split	119	17.7
	Osijek	95	14.1
Year of study	1	352	52.4
	4	320	47.6
Gender	Female	494	73.5
	Male	173	25.7

Izvor: Gregurović i Mrakovčić, 2022: 56.

Kao što možemo vidjeti na tablici, uzorak se sastojao od 672 ispitanika, otprilike podjednakog broja s prve i s četvrte godine studija uz malu prevlast studenata prve godine. „Cilj je bio uključiti između 100 i 150 studenata iz svake odabrane skupine na svakom fakultetu kako bi se omogućila usporedba između mlađih i starijih studenata te između različitih fakulteta“ (Gregurović i Mrakovčić, 2022: 56). Najveći broj ispitanika bio je sa zagrebačkog Pravnog fakulteta, a najmanji sa osječkog. Za ispitivani uzorak možemo reći da je „izrazito etnički homogen“ jer se 93% ispitanika na pitanje o nacionalnosti izjasnilo kao Hrvatica / Hrvat (Gregurović i Mrakovčić, 2022: 56). Kao sudionici istraživanja su odabrani studenti pravnih fakulteta iz razloga što će u budućnosti baš oni kao pravници tokom svoje karijere zasigurno susretati tražitelje azila, izbjeglice i druge migrante pa je stoga nužno istražiti stavove koje oni imaju prema navedenim ranjivim skupinama (Gregurović i Mrakovčić, 2022: 56).

Grafikon 2: Socijalna distanca prema migrantima te pripadnicima drugih etničkih i vjerskih skupina

Izvor: Gregurović i Mrakovčić, 2022: 59.

Prema rezultatima prikazanim na grafikonu, možemo zaključiti kako su ispitani studenti „spremni održavati najbliže odnose s imigrantima iz Sjeverne Amerike i zapadnoeuropskih zemalja, a zatim s imigrantima iz zemalja bivše Jugoslavije“, dok „najveću distancu pokazuju prema imigrantima s Bliskog istoka, izbjeglicama i tražiteljima azila te Romima“ (Gregurović i Mrakovčić, 2022: 63). Također, postoje i razlike u socijalnoj distanci među ispitanicima s četiri spomenuta pravna fakulteta. „Studenti prava iz Zagreba i Rijeke pokazuju u prosjeku nižu razinu socijalne distance prema svim proučavanim skupinama od onih iz Osijeka i Splita“ (Gregurović i Mrakovčić, 2022: 65). Uzevši u obzir razna sociodemografska obilježja ispitanika poput spola, mjesta stanovanja, nacionalnosti, socioekonomskog statusa i razine obrazovanja, konzervativnije su razmišljali jedino studenti koji žive u manjim sredinama pa možemo reći kako se, mjesto stanovanja kao sociodemografsko obilježje pokazalo kao prediktor za konzervativnija razmišljanja među ispitanicima. Osim navedenih obilježja, rezultati su također pokazali kako je i „politička orijentacija ispitanika povezana s razinom njihove distance prema

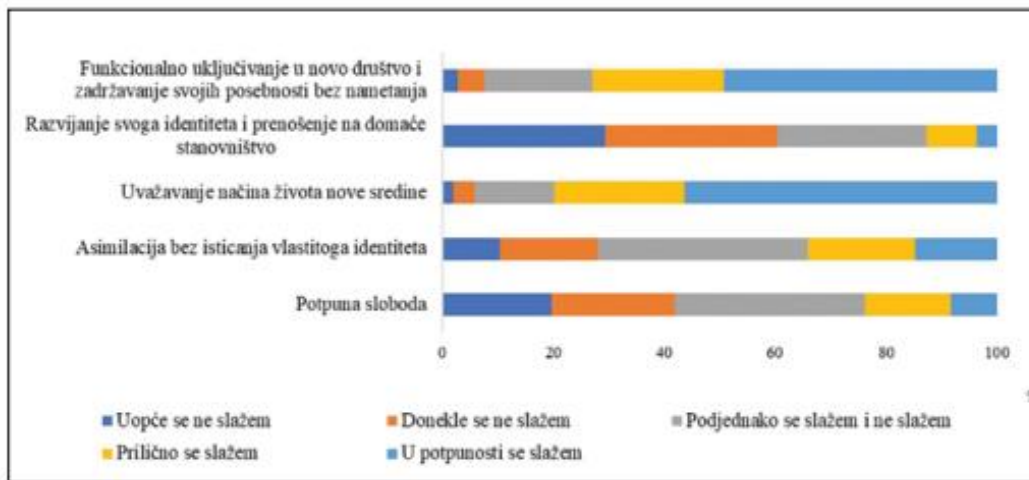
nepoželjnim migrantima“ jer je „odnos prema ovoj skupini postao važno političko pitanje koje razlikuje one koji se identificiraju s ljevicom od onih koji se identificiraju s desnicom“ (Gregurović i Mrakovčić, 2022: 67). Desno orijentirani studenti pokazivali su veću razinu socijalne distance od onih studenata koji su okrenutiji ka ljevici.

Ovi nas rezultati navode na zaključak kako su „studenti prava kao budući stručnjaci koji će vjerojatno doći u kontakt s različitim aspektima kršenja zakona i osigurati prava specifičnih skupina migranata u Hrvatskoj, spremni uspostaviti različite razine distance prema pripadnicima migrantskih i vjerskih skupina“ (Gregurović i Mrakovčić, 2022: 68). Autori također navode kako bi ovo istraživanje trebalo ponoviti na većoj populaciji studenata i na reprezentativnijem uzorku kako bi se dobila još šira i točnija slika o percepciji i stavovima studenata prema svim vrstama migranata.

4.4 Četvrto istraživanje: Komušanac i Balijsa

Iduće istraživanje bilo je anketnog tipa i provedeno je *online* u periodu između rujna i prosinca 2021. godine na uzorku od 663 ispitanika u Republici Hrvatskoj te se sastojao od 350 žena (52,8 %) i 313 muškaraca (47,2 %). Njime se „ispitivala percepcija domicilnoga stanovništva prema migrantima te suvremenim migracijama i nacionalnoj sigurnosti Hrvatske“ polazeći od predviđanja da se dominantne pretpostavke o migrantima formiraju na temelju opće informiranosti, osobnih iskustava i percepcije koju oblikuju mediji (Komušanac i Balijsa, 2023: 59). Anketno istraživanje, provedeno u sklopu projekta „Mreža 2050 - Demografija, od izazova do odgovora“ čije se sufinanciranje vršilo od strane Europskog strukturnog fonda, sadržavalo je 53 pitanja raspodijeljenih „u pet područja: opća obilježja ispitanika, znanje i informiranost o migracijama, stavovi prema migrantima, individualna iskustva i kontakti s migrantima te izazovi nacionalne sigurnosti“ (Komušanac i Balijsa, 2023: 63 - 64). Ispitanici su na postavljena pitanja u online anketi trebali odabrati jedan odgovor od ponuđenih pet, s kojim se najviše poistovjećuju sa skale *od uopće se ne slažem do u potpunosti se slažem*.

Grafikon 3: Percepcija prilagodbe i razina uključenja migrantske populacije u hrvatsko društvo

Izvor: Komušanac i Balija, 2023: 71.

Pregledom rezultata anketnog istraživanja, uviđa se kako se najveći broj ispitanika, njih čak 56,4 %, slaže s tvrdnjom „da bi migranti trebali uvažavati način života nove sredine“, dok se „polovica ispitanika u potpunosti slaže da bi trebali zadržati svoje posebnosti bez nametanja u novoj sredini, odnosno uključiti se u hrvatsko društvo na funkcionalnoj razini“ (Komušanac i Balija, 2023: 70). Također se izrazito veliki postotak ispitanika, njih 60%, ne slaže ili donekle ne slaže s tvrdnjom da bi migranti trebali prenositi elemente svog identiteta na domaće stanovništvo (Komušanac i Balija, 2023: 70). Pomalo je zabrinjavajuće što trećina ispitanika smatra da migranti ne bi trebali imati potpunu slobodu, dok se druga trećina u isto vrijeme podjednako i slaže i ne slaže s tom tvrdnjom, jer je sloboda jedno od najviših vrednota hrvatskog ustavnog poretka te bi svako živo biće trebalo imati pravo na istu.

Zaključno, sa sigurnošću možemo reći da je migrantska kriza 2015. / 2016. godine utjecala na ovakve rezultate ankete i na same stavove ispitanika. S obzirom na to da će migracije kroz naredni period biti sve češće, potrebno je osvijestiti javnost da se „rješavanje spomenutih problema nameće kao nužnost za učinkovito upravljanje budućim masovnim migracijama na području Europe i EU“ (Komušanac i Balija, 2023: 75).

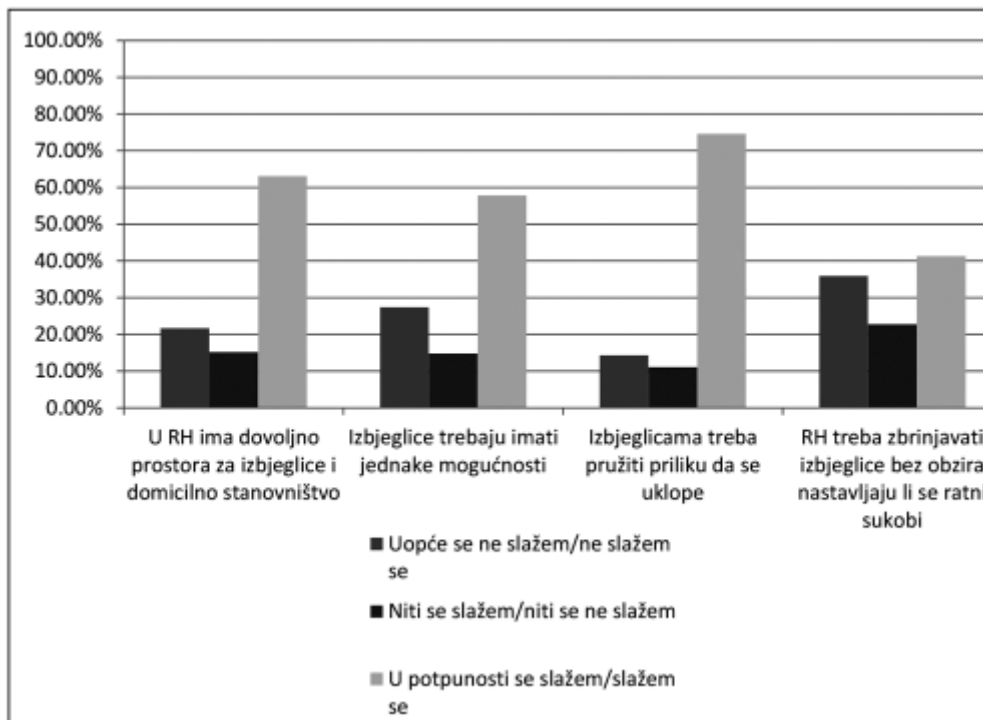
4.5 Peto istraživanje: Medlobi i Čepo

Peto i posljednje istraživanje koje će biti analizirano u ovom poglavlju rada jest istraživanje provedeno također *online* anketom na društvenim mrežama *Facebook* i *Twitter* u periodu od 20. 05. do 01. 06. 2016. godine. Mogućnost sudjelovanja u anketi imale su punoljetne osobe čija se adresa prebivališta ili boravišta nalazila u Republici Hrvatskoj, a uzorak se sastojao od 574 ispitanika, od kojih su 363 bile žene, 207 muškaraca te 4 ispitanika koji su se izjasnili kategorijom 'ostali'. Dobni raspon ispitanika kreće se od 18 do 74 godine, pri čemu je najbrojnija dobna skupina bila od 19 do 30 godina. Ovim se istraživanjem nastojalo doći do mišljenja korisnika društvenih mreža o izbjeglicama i migrantima nakon vala migrantske krize započete 2015. godine (Medlobi i Čepo, 2016).

Uvidom u detaljniju strukturu uzorka ispitanika, kao što ističu i sami autori, važno napomenuti da „uzorak ne oslikava vjerno hrvatsku populaciju“ jer najveći broj sudionika čine „visokoobrazovani, žene, ljudi iz gradova i glasači ljevice, što uvelike utječe na konačne zaključke koji se onda ne mogu sasvim poopćiti“ (Medlobi i Čepo, 2016: 46). Postojale su dvije hipoteze od koje su polazili sami autori istraživanja. Prva je bila „da postoji statistički značajna veza između razine iskazanog nacionalnog ponosa/identiteta i stavova ispitanika o izbjeglicama - što je nacionalni ponos/identitet manje izražen to će stavovi biti pozitivniji“, dok je druga tvrdila da „postoji statistički značajna veza između spremnosti ispitanika na pružanje pomoći i pozitivnih stavova ispitanika prema izbjeglicama - što je izražena spremnost da pomognu veća to će stavovi biti pozitivniji“ (Medlobi i Čepo, 2016: 46).

Upitnik, na koji su odgovarali ispitanici, bio je sastavljen od niza pitanja i izjava, raspoređenih po tematskim cjelinama. Mišljenja o izbjeglicama i osobama koje su u potrazi za azilom, istražena su putem niza ponuđenih teza, s naglaskom na općenite stavove budući da tada još nije došlo do provođenja integracijskog procesa. Također su postojala i pitanja koja se odnose na razinu socijalne distance, ispitujući maksimalnu razinu bliskosti koju bi svaki od ispitanika bio spreman imati s pripadnicima navedenih skupina. Ispitanicima je također bila ponuđena opcija da daju svoj komentar ili izraze svoje mišljenje o temi putem otvorenog pitanja, koje nije bilo pokriveno prethodnim pitanjima u upitniku, što su brojni pojedinci i iskoristili. Autori navode kako im je ta opcija dala mogućnost da steknu dublji uvid u stavove ispitanika (Medlobi i Čepo, 2016: 47).

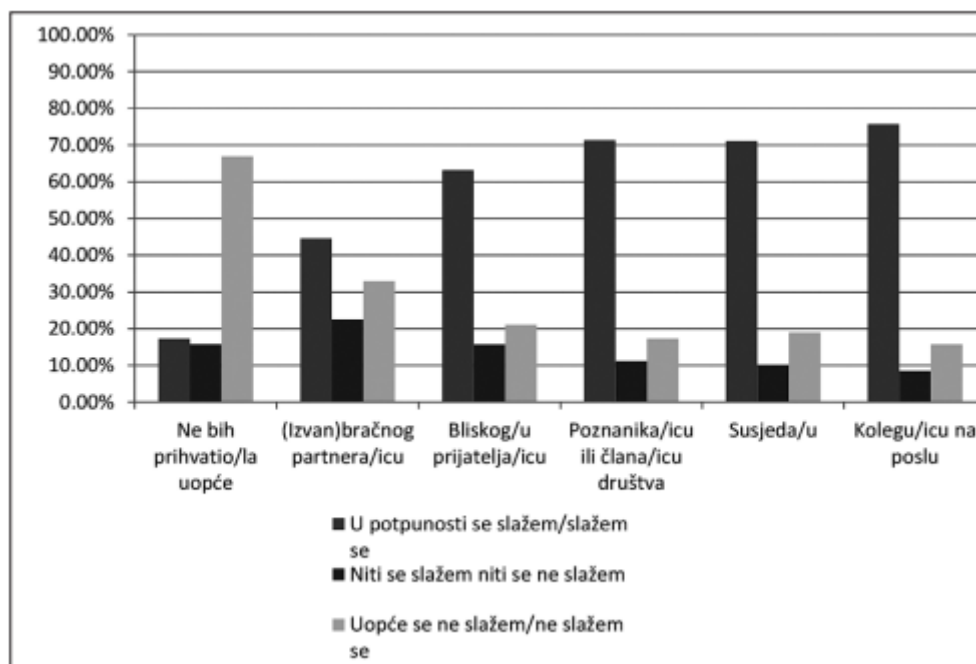
Grafikon 4: Stavovi ispitanika o mogućnostima i potrebi jednakog tretmana izbjeglica i domicilnog stanovništva

Izvor: Medlobi i Čepo, 2016: 53.

Interpretirajući dobivene rezultate predstavljene putem navedenog grafikona, možemo reći kako ispitanici u velikoj mjeri pozitivno reagiraju na pitanja o izbjeticama te ih uglavnom ne smatraju prijetnjom, već smatraju da se njihove mogućnosti ne bi smjele ni trebale razlikovati od onih domaćeg stanovništva. No, odgovori koji su iznenadili su oni na tezu da „Republika Hrvatska treba zbrinjavati izbjeglice bez obzira nastavlja li se rat u njihovim domovinama“ – gotovo jednak broj ispitanika je na ovu tvrdnju odgovorio *s u potpunosti se slažem i uopće se ne slažem* (Medlobi i Čepo, 2016: 52). Takvi odgovori su pomalo kontradiktorni s obzirom na odgovore prethodnih pitanja te „upućuju na to da se ispitanici ne slažu oko toga je li relevantno jesu li osobe došle u Hrvatsku (ili Europu) pod izravnom prijetnjom rata i životne opasnosti ili su razlozi drugi (ekonomske migracije i sl)“ (Medlobi i Čepo, 2016: 60).

Grafikon 5: Socijalna distanca prema izbjeglicama

Izvor: Medlobi i Čepo, 2016: 54.

Socijalna distanca mjerila se „modificiranom Bogardusovom skalom koja mjeri maksimum stupnja bliskosti koji bi pojedinac htio imati s određenom društvenom skupinom - brak, prijateljstvo, isto društvo/poznanstvo, susjedi, kolege na poslu, te odsustvo prihvaćanja“ (Medlobi i Čepo, 2016: 61). Iz grafa možemo iščitati da se stupanj "spremnosti za ulazak u određene kategorije odnosa smanjuje kako se bliskost u tim odnosima povećava" - najmanje ispitanika bi bilo spremno na "(izvan)bračne odnose, dok bi ih najviše stupilo u poslovne odnose, odnosno imalo izbjeglicu kao kolegu na poslu" (Medlobi i Čepo, 2016: 61).

Zaključak možemo svesti na potvrđivanje obje hipoteze, postavljene od strane autora na početku istraživanja. Osobe koje izražavaju pozitivnije stavove i percipiraju sebe kao spremne pomoći, pridonose pozitivnom učinku na integracijske procese svojim otvorenim i inkluzivnim pristupom (Medlobi i Čepo, 2016: 65). No, važno je napomenuti kako „kontakt s izbjeglicama nikad nije ostvarilo 69,5% ispitanika, dok 30,5% jest, pri čemu je učestalost kontakta većinom bila rijetko ili ponekad“ (Medlobi i Čepo, 2016: 50). Navedeno je, uz strukturu uzorka, „ključno ograničenje“ koje onemogućava da se dobiveni rezultati poopće na čitavu populaciju (Medlobi i Čepo, 2016: 66).

5. Današnja migrantska situacija u Republici Hrvatskoj

Tablica 3: Vanjska migracija stanovništva Republike Hrvatske

	Doseljeni iz inozemstva	Odseljeni u inozemstvo	Migracijski saldo
2013.	10 378	15 262	-4 884
2014.	10 638	20 858	-10 220
2015.	11 706	29 651	-17 945
2016.	13 985	36 436	-22 451
2017.	15 553	47 352	-31 799
2018.	26 029	39 515	-13 486
2019.	37 726	40 148	-2 422
2020.	33 414	34 046	-632
2021.	35 912	40 424	-4 512
2022.	57 972	46 287	11 685

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2023.

Povijesno gledano, hrvatski teritorij, koji se u predmodernom razdoblju nalazio na geostrateškom raskrižju kulturnih, vojno-političkih, društveno-ekonomskih i drugih interesa, bio je obilježen raznovrsnim oblicima migracija (IMIN, 2022). Takva situacija prisutna je i dan danas jer se migracije na hrvatskom području odvijaju svakodnevno u povećem broju. Prema Državnom zavodu za statistiku, tijekom 2022. godine su se u Republiku Hrvatsku „iz inozemstva doselile 57 972 osobe, a u inozemstvo se odselilo 46 287 osoba, što čini migracijski saldo stanovništva Republike Hrvatske s inozemstvom pozitivnim te je iznosio 11 685“ (DZS, 2023). Možemo primijetiti da je navedeni migracijski saldo u 2022. godini bio pozitivan prvi put od 2013. godine (vidi *Tablicu 3*). Što se tiče konkretno omjera hrvatskih i stranih državljana, „u 2022. se iz inozemstva doselilo 17,8% hrvatskih državljana i 82,2% stranaca, a odselilo se 70,7% hrvatskih državljana i 29,3% stranaca“ (DZS, 2023). Na temelju navedenog, može se zaključiti kako hrvatski državljan pretežito biraju odlazak iz matične zemlje te se vraćaju u znatno manjem broju nego što je to slučaj kod stranaca.

Što se tiče zapošljavanja i rada stranih državljana u Republici Hrvatskoj, postoje tri kategorije kojima se regulira njihov status. Prva kategorija odnosi se na državljane trećih zemalja. U Republici Hrvatskoj, državljani trećih zemalja mogu raditi ukoliko posjeduju dozvolu za boravak i rad ili potvrdu o prijavi rada, kako je i regulirano Zakonom o strancima. Ovaj zakon također definira kategorije državljana trećih zemalja koji se, zbog svog posebnog statusa, u

Republici Hrvatskoj mogu zaposliti čak i ako nemaju navedenu dozvolu ili potvrdu. Pod drugu kategoriju spadaju osobe koje su pod međunarodnom zaštitom. Pojedinci koji uživaju međunarodnu zaštitu, u Republici Hrvatskoj mogu raditi bez potrebe za dobivanjem dozvole za boravak i rad ili potvrde o prijavi rada. Treća kategorija predviđena je za sve državljane država koje su članice Europskog gospodarskog prostora te za državljane Švicarske Konfederacije. Oni imaju pravo pružanja usluga bez uvjeta posjedovanja dozvole za boravak i rad ili potvrde o prijavi rada (Migracije.hr).

Strani radnici su Republiku Hrvatsku zamijenili za određenu zemlju, umjesto za prethodno korištenu samo kao tranzitnu. Strani radnici većinski dolaze iz zemalja izvan Europske unije, a u manjem broju i iz susjednih zemalja unutar EU. Porast broja stranih radnika očituje se i zbog nedostatka radne snage u određenim sektorima poput građevinarstva, turizma, ugostiteljstva i poljoprivrede. Bez obzira na konstantan porast broja stranih radnika na hrvatskom tržištu rada, Republika Hrvatska i dalje nije dovoljno jasno regulirala i propisala uvjete koji im se pružaju. Država zauzima određenu pasivnu ulogu dok vodeću riječ imaju poslodavci ili posredničke agencije za zapošljavanje. „Sustav je poslodavcima dao praktički slobodne ruke da s migrantskim radnicima postupaju kako god žele“ (Deutsche Welle, 2024).

Zbog takvih se situacija, kao i druge europske zemlje, Republika Hrvatska suočava s povećanjem nezakonitih migracija, posebno zbog svog geografskog položaja te se pretpostavljalo da bi, s razvojem gospodarstva, ona mogla postati privlačna destinacija za ekonomsku migraciju, što bi moglo dovesti do porasta rada na crno i nezakonitih ulazaka, suprotno važećim zakonima (Tadić, Dragović i Tadić, 2016: 31). Porast rada na crno može se povezati s nedostatkom dostupnih legalnih opcija za zapošljavanje, potražnjom za jeftinijom radnom snagom te složenim postupcima za dobivanjem potrebnih dozvola. Upravo to se i dogodilo. Stranim radnicima koji tek dođu u zemlju, potreban je određeni vremenski period da se naviknu na novu okolinu i da se snađu u potpuno novoj državi gdje nailaze na puno barijera, a osobito na onu jezičnu koja otežava integraciju u društvo. Iz tog razloga, mnogi nerijetko pristaju raditi poslove bez prijave jer im je u cilju da što prije nađu bilo kakav posao kako bi imali od čega platiti osnovne životne potrebe. Takav princip rada bez prijave, u određenim sektorima često odgovara i poslodavcima jer je radnik spreman na rad odmah i smatra se jeftinom radnom snagom. Zbog toga je potrebno osigurati pravednost na tržištu rada i zaštitu radnika. No, da ne mislimo da je sve tako crno, postoje i brojni strani radnici koji su pribavili sve potrebne potvrde i dozvole te marljivo, čestito i legalno odrađuju svoj posao i žive zadovoljno u našoj zemlji.

Migracije i dalje ostaju politički osjetljivo pitanje u Republici Hrvatskoj jer se istovremeno suočava s izazovima integracije onih koji ostaju, ali i s povratkom onih koji su ilegalno ušli u zemlju. Percepcija javnosti varira i podložna je promjeni, ovisno o aspektu na koji se gleda - sigurnost i gospodarski izazovi ili pak humanitarne obveze, dok političari balansiraju između sigurnosnih mjera i poštivanja međunarodnih humanitarnih standarda.

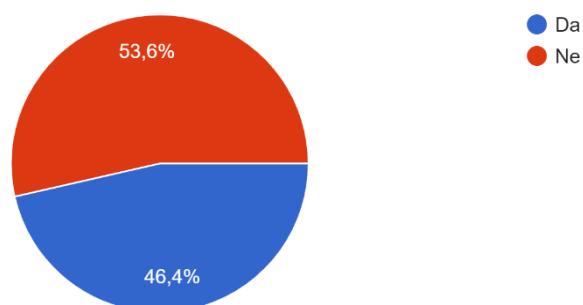
6. Rezultati provedenog istraživanja – studija slučaja informiranih studenata

Osim već provedenih, i u jednom od prethodnih poglavlja opisanih i analiziranih istraživanja, u sklopu ovog diplomskog rada provedena je *online* anketa među studenticama i studentima prve godine diplomskog studija na Fakultetu političkih znanosti koji su u zimskom semestru akademske godine 2023. / 2024. odslušali kolegij Migracije i sigurnost.

Uzorak se sastojao od 28 studentica / studenata koji su trebali odgovoriti na dva kratka i jednostavna pitanja. Prvo i obavezno pitanje glasilo je: *Jesu li se Vaši stavovi o osobama u kretanju promijenili nakon odslušanog kolegija Migracije i sigurnost?* Na to su pitanje ponuđeni odgovori bili DA / NE. Drugo pitanje, koje je bilo obavezno samo za one čiji je odgovor na prethodno pitanje bio DA, glasilo je: *Ako je Vaš odgovor na prethodno pitanje DA, jesu li promijenjeni u pozitivnom ili negativnom kontekstu?*

Grafikon 6: Stavovi ispitanika o osobama u kretanju nakon odslušanog kolegija

Jesu li se Vaši stavovi o osobama u kretanju promijenili nakon odslušanog kolegija Migracije i sigurnost?
28 odgovora

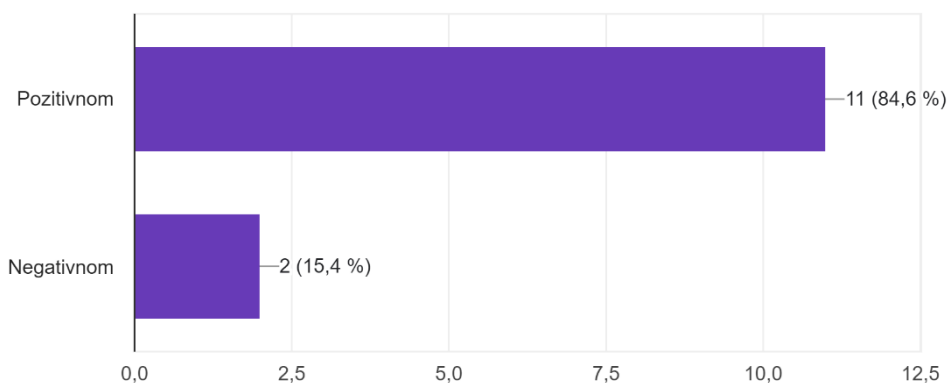
Izvor: Autor

Rezultati prikazani na grafikonu pokazuju kako je na prvo pitanje 15 ispitanika odgovorilo NE, što je u postotku 53,6%, a 13 ispitanika je odgovorilo DA, što je u postotku 46,4%. Ovi rezultati sugeriraju na to da je nešto više od polovice ispitanika zadržalo svoje stavove nakon sudjelovanja u kolegiju, dok je manje od polovice ispitanika promijenilo svoje stavove.

Grafikon 7: Stupanj promjene mišljenja ispitanika o osobama u kretanju nakon odslušanog kolegija

Ako je Vaš odgovor na prethodno pitanje da, jesu li promijenjeni u pozitivnom ili negativnom kontekstu?

13 odgovora

Izvor: Autor

Od 13 ispitanika, koji su na prvo pitanje '*Jesu li se Vaši stavovi o osobama u kretanju promijenili nakon odslušanog kolegija Migracije i sigurnost?*' odgovorili DA, na idućem pitanju '*Ako je Vaš odgovor na prethodno pitanje DA, jesu li promijenjeni u pozitivnom ili negativnom kontekstu?*' je njih 11, odnosno 84,6% odgovorilo da su promijenjeni u pozitivnom, a samo njih 2, odnosno 15,4%, da su promijenjeni u negativnom kontekstu.

Možemo zaključiti kako većina ispitanih studenata, koji su promijenili svoje mišljenje nakon odslušanog kolegija *Migracije i sigurnost*, promjene doživljava u pozitivnom smislu, dok tek manji dio ispitanih smatra da se njihovo mišljenje promijenilo u negativnom kontekstu. Navedeno ukazuje na pretežno pozitivan dojam među sudionicima ankete u vezi s promjenama spomenutim u prethodnom pitanju. To može biti rezultat raznih čimbenika kao što su bolja informiranost, razumijevanje kompleksnosti migracijskih tokova ili uočavanja pozitivnih aspekata migracija, poput kulturne razmjene, ekonomskog doprinosa ili humanitarne perspektive. S druge strane, manjina studenata možda je razvila skeptičniji stav prema

migracijama, potencijalno zbog uvida u izazove kao što su integracija migranata, sigurnosna pitanja, kulturne razlike, ekonomski pritisci ili političke implikacije. Što se tiče onih sudionika čije se mišljenje nakon kolegija nije promijenilo, tu možemo samo nagađati radi li se o pozitivnim ili negativnim zadržanim stavovima, no sudeći po drugoj polovici ispitanika, za pretpostaviti je da se vjerojatno većinski radi o pozitivnim uz poneki negativan stav.

Nakon odslušanog kolegija *Migracije i sigurnost* te pregledanih i sažetih svih rezultata, većina studenata ima pozitivan stav o svim temama koje su bile obrađivane u sklopu nastave. S obzirom na to da se radi o studentima diplomskog studija, iza kojih je već završen preddiplomski studij u sklopu kojeg su također imali prilike učiti o brojnim srodnim temama, bilo je za pretpostaviti da će se navedeno odraziti na stavove koje su izrazili u anketi. Ovakav ishod nam sugerira da je edukacija i izlaganje različitim aspektima migracija ključan faktor u oblikovanju stavova studenata te da je u većini slučajeva dovela do pozitivnijeg pogleda na migracije i na sticanje šire perspektive o navedenoj temi. Međutim, prisutnost manjeg broja studenata s negativnijim stavovima također ukazuje na složenost pitanja migracija i raznolikost percepcija koje mogu biti formirane kroz obrazovanje. No, to nužno ne mora biti negativno, već naprotiv – može biti pozitivno i značiti da kolegij potiče kritičko razmišljanje i omogućava studentima da formiraju vlastite stavove koji naravno neće uvijek biti isti, već će se razlikovati. Zaključno rečeno, obrazovanje ima moć transformacije stavova i percepcija te promicanja dubljeg razumijevanja složenih društvenih tema kao što su migracije. Kroz pružanje temeljitih i objektivnih informacija, obrazovni programi mogu potaknuti pozitivne promjene i doprinijeti stvaranju tolerantnijeg i otvorenijeg društva.

7. Interpretacija i usporedba nalaza

U ovom će se poglavlju interpretirati i uspoređivati nalazi, odnosno podatci i rezultati svih ranije spomenutih i provedenih istraživanja kako bismo dobili kompletnu sliku i percepciju javnosti o stavovima prema imigrantima i izbjeglicama kroz godine pa sve do danas.

Što se tiče prvog proučavanog istraživanja, njegove rezultate možemo tumačiti na dva načina. Budući da su rezultati prikazali dosta veliku razinu zatvorenosti ispitanika i visok stupanj socijalne distance, to može, s obzirom na godinu u kojoj se istraživanje provodilo, označavati stavove koji su potencijalno bili pod utjecajem trenutnog ekonomskog stanja. U vremenima ekonomske nesigurnosti, ljudi mogu biti zatvoreniji prema stranim radnicima zbog percepcije da su konkurencija na tržištu rada, što rezultira strahom od gubitka radnog mjesta ili smanjenja plaća. Međutim, to može i ne mora utjecati na njihovu spremnost za osobne odnose. S druge

strane, rezultati se mogu tumačiti i kao postojanje predrasuda koje nisu osnovane na temelju stvarnih ili proživljenih iskustava već onih društveno nametnutih. Takvi stavovi mogu biti posljedica medijskih utjecaja, političkih diskursa, kulturnih razlika ili ekonomskih strahova. Razlika među interpretacijama istih rezultata može ukazivati na to da postoje određene predrasude ili strahovi na apstraktnoj razini, ali da stvarni susreti i osobne interakcije mogu promijeniti te predrasude, jer ljudi mogu biti više otvoreni i tolerantni u stvarnim situacijama, nego što njihovi opći stavovi sugeriraju. Ove dvije perspektive omogućuju dublje razumijevanje i nijansiranje stavova, te pružaju uvid u načine kako se različite dimenzije stavova prema stranim radnicima mogu manifestirati u društvu (Čačić – Kumpes, Gregurović i Kumpes, 2012).

Drugo proučavano istraživanje nam samo po sebi daje svojevrsnu usporedbu jer je ponovljeno četiri godine nakon. Republika Hrvatska je u tom vremenskom razdoblju prošla kroz određene promjene i situacije koje su uvelike utjecale na stavove javnosti o izbjeglicama i stranim doseljenicima. Dva najvažnija događaja bila su ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju 01. srpnja 2013. godine te europska migrantska kriza 2015. / 2016. Nakon ponovljenog istraživanja, došlo se do zaključka da su se negativna stajališta ispitanika promijenila na gore ili da su ostala ista. Iz navedenog možemo zaključiti kako se očito radi o duboko ukorijenjenim predrasadama, što može biti rezultat dugogodišnje negativne percepcije, jer ako nema značajnih pozitivnih društvenih, političkih ili ekonomskih promjena koje bi mogle utjecati na percepcije, stavovi će ostati isti ili se pogoršati. No, isto tako, moramo primijetiti da su spomenuti događaju zasigurno uvelike utjecali na ponovljene negativne stavove. Naime, ulaskom Republike Hrvatske u EU, otvorila se prilika svim građanima Unije da nesmetano mogu raditi u bilo kojoj državi članici. To je zasigurno izazvalo strah i dodatnu averziju na onu već postojeću jer ljudi mogu percipirati strane radnike i migrante kao prijetnju njihovim radnim mjestima te ekonomskom statusu i egzistenciji. Isti utjecaj je zasigurno imala i migrantska kriza, no možda ne toliko u ekonomskom aspektu, već u socijalnom, budući da se može stvoriti percepcija da migranti imaju pristup ograničenim socijalnim resursima kao što su zdravstvena skrb, stanovanje ili socijalne naknade te to može pojačati ksenofobične stavove, posebno ako lokalno stanovništvo ima osjećaj da se oni moraju natjecati za te iste resurse. Ukoliko ponovljeno istraživanje pokazuje iste ili lošije rezultate u pogledu negativnih stavova, to ukazuje na složenost fenomena i višestruke faktore koji održavaju ili pogoršavaju te stavove, uz utjecaj spomenutih ili sličnih događaja. Iako je pozitivna promjena uočena kod mlađe populacije, za potpuniju pozitivnu promjenu takvih stavova, potrebna je koordinirana strategija koja

uključuje promjene u političkom diskursu, socioekonomskim uvjetima, medijskom izvještavanju, integracijskim politikama i stvaranju prilika za pozitivne međuljudske interakcije (CMS, 2017).

Prije proučavanja rezultata trećeg istraživanja, a nakon uvida u ispitivani uzorak koji čini mlađa populacija, odnosno studenti pravnih fakulteta, zasigurno većina ljudi smatra kako se radi o otvorenim stavovima i niskoj razini socijalne distance. No u ovom slučaju se radilo o različitim stavovima i razinama socijalne distance koji su varirali ovisno o faktorima poput mjesta stanovanja ili političke orijentacije. Studenti iz urbanijih područja često su izloženi većoj kulturnoj raznolikosti i imaju više prilika za interakciju s migrantima i izbjeglicama, što može dovesti do većeg razumijevanja, manjih predrasuda i manje razine socijalne distance, dok je situacija kod studenata iz ruralnijih područja obrnuta. Isto tako, studenti s liberalnijim političkim uvjerenjima u većoj mjeri podržavaju inkluzivnije politike i multikulturalizam te to može rezultirati manjom socijalnom distancom i otvorenijim stavovima. S druge strane, oni s konzervativnijim političkim uvjerenjima mogu imati snažniji naglasak na nacionalnu sigurnost, kulturnu homogenost i ekonomske interese, što može rezultirati većom socijalnom distancom prema migrantima i zatvorenijim stavovima. Studenti prava, zbog svojeg obrazovanja, mogli bi imati razvijenije razumijevanje pravnih i ljudskih prava izbjeglica i migranata, što bi moglo smanjiti socijalnu distancu kod onih koji su svjesni zakonodavnog okvira i humanitarnih aspekata migracije. Budući da i često uče o važnosti vladavine prava, jednakosti i pravde, to svakako može utjecati na njihove stavove prema izbjeglicama i migrantima, potencijalno smanjujući socijalnu distancu prema navedenim skupinama (Gregurović i Mrakovčić, 2022).

Četvrto se istraživanje bazira na rezultatima koji su od pet proučavanih istraživanja, najrecentniji. Pomalo je zabrinjavajuće što najrecentnije istraživanje ima, u kontekstu uključenosti migrantske populacije u hrvatsko društvo, najlošije rezultate koji ukazuju na izrazito visoku razinu zatvorenosti. Dobiva se dojam da se stavovi građana s vremenom pogoršavaju, umjesto da sve većom integracijom idu ka boljem, no to možemo povezati s činjenicom kako Republika Hrvatska za migrante i izbjeglice više nije tranzitna, već je postala odredišna zemlja, što do tada nije bio slučaj. S obzirom na to da je ispitivani uzorak bio reprezentativan, ne možemo smatrati da je do ovakvih rezultata došlo zbog prevladavanja određene skupine (npr. starija populacija ljudi je konzervativnija te samim time zatvorena za promjene koje dolaze s migracijama), već zbog kombinacije drugih čimbenika. Budući da je Republika Hrvatska relativno homogena zemlja s jakim nacionalnim identitetom i kulturnim vrijednostima, ispitanici te stavke mogu percipirati kao ugrožene dolaskom migranata iz

različitih kulturnih i vjerskih pozadina. Ulogu je zasigurno odigrao i ekonomski aspekt jer čak 54% ispitanika ima završenu srednju stručnu spremu, a njih nešto više od 30 % je nezaposleno ili povremeno zaposleno. Iz tog razloga, oni mogu strane radnike doživljavati kao potencijalnu prijetnju za radno mjesto jer se na njih ipak gleda kao na jeftiniju radnu snagu kojoj će određeni poslodavci dati prednost pri zapošljavanju, osobito ako se radi o zanimanjima koja su deficitarna (Komušanac i Balija, 2023).

Rezultate petog istraživanja ne možemo primijeniti na populaciju općenito zbog strukture uzorka sudionika koji su ispunili *online* anketu preko društvenih mreža *Facebook* i *Twitter* jer društvene mreže mogu privući specifične demografske grupe pa zbog toga uzorak ne može biti reprezentativan. To je bio slučaj i s ovim istraživanjem koje u tom aspektu nailazi na ograničenje pri interpretaciji i relevantnosti rezultata. Algoritmi na društvenim mrežama korisnicima često predlažu sadržaj koji se slaže s njihovim postojećim stavovima, što može imati utjecaj na dobivene rezultate, koji su u globalu bili pozitivni, uz poneka odstupanja, jer kao i u svakom istraživanju ovog ili sličnog sadržaja, neki sudionici izražavaju empatiju i podršku, dok drugi izražavaju zabrinutost i negativne stavove (Medlobi i Čepo, 2016).

Posljednje istraživanje, ujedno i ono koje je odrađeno u svrhu ovog diplomskog rada, je studija slučaja informiranih studenata. Budući da se iz naziva vidi da je riječ o mlađoj populaciji, polazi se od pretpostavke kako će njihove percepcije i stavovi o ispitivanoj temi biti u velikoj mjeri pozitivne. To su pokazali i rezultati istraživanja. Pozitivni stavovi studenata su, uz ostale čimbenike, zasigurno i posljedica njihovog obrazovanja i pristupa temama migracija, što nam sugerira da obrazovni programi koji uključuju detaljne analize migracija i ljudskih prava imaju potencijal za oblikovanje otvorenijih stavova. Možemo zaključiti kako obrazovanje zaista igra veliku ulogu u formiranju vlastitih stavova te kako kroz navedene procese, obrazovni sustav pomaže studentima da razviju uravnotežene i informirane stavove, koji mogu imati dugoročne pozitivne učinke na društvo i politiku, osobito kod studenata političkih znanosti.

Rezultati svih navedenih istraživanja odaju dojam kako Hrvati već imaju određeni obrazac ponašanja prema migrantima i izbjeglicama koji se većinom ponavlja iz istraživanja u istraživanje, uz poneka odstupanja. Početna pretpostavka je bila da će rezultati istraživanja s godinama biti sve pozitivniji jer će se domicilno stanovništvo naviknuti na strane radnike, izbjeglice i migrante, no ta pretpostavka nije potvrđena, stoga vremenski period nije ključan čimbenik u oblikovanju, promjeni ili zadržavanju stavova. Čimbenici koji utječu na formiranje stavova su svakako dob, razina obrazovanja, politička orijentacija i mjesto stanovanja. U gotovo svim proučenim istraživanjima se pokazalo kako mlađa populacija, visokoobrazovani, lijevo

politički orijentirani i stanovnici urbanijih područja, imaju otvorenije stavove i pozitivno gledaju na sve doseljene osobe. U njima ne vide prijatnu, već kulturno obogaćenje za zemlju. Starija populacija, pojedinci s nižim stupnjem obrazovanja, desno politički orijentirani i stanovnici ruralnijih područja, češće imaju zatvorenije stavove i negativne percepcije. Stoga, za određene čimbenike možemo reći da su „prediktori stavova“ (Čačić – Kumpes, Gregurović i Kumpes, 2012: 329).

Rezultate prvog istraživanja možemo percipirati kao pozitivno – negativne zbog podijeljenosti mišljenja ispitanika i neodlučnosti na (ne)spremnost prihvaćanja stranih radnika. Drugo istraživanje je sveukupno gledano rezultiralo uglavnom negativnim ishodom uz pojedine pozitivne pomake. Razlog tome su rezultati ponovljenog istraživanja koje nije pokazalo velike promjene u odnosu na prethodno. Štoviše, stavovi su ostali isti ili su se čak i pogoršali. Za treće istraživanje možemo reći kako različita razina spremnosti na dolazak migrantskih skupina rezultira socijalnom distancom koja varira ovisno o ranije spomenutim čimbenicima pa su stoga rezultati također pozitivno – negativni. Kod četvrtog istraživanja možemo primijetiti dosta negativne rezultate s obzirom na odgovore koji ukazuju na veliku razinu zatvorenosti ispitanih sudionika. Što se tiče petog istraživanja, dobivene rezultate možemo smatrati uglavnom svakako pozitivnima, a „tendencije koje istraživanje pokazuje važne su i daju nam smjer za daljnje razumijevanje kompleksne situacije u hrvatskom društvu s obzirom na pitanje prihvaćenosti izbjeglica, odnosno migranata“ (Medlobi i Čepo, 2016: 64). Posljednje istraživanje dalo je izrazito pozitivne rezultate. Studija slučaja informiranih studenata je pokazala i potvrdila da su mlađe generacije sklonije imati pozitivnije stavove prema osobama u kretanju, zbog većeg stupnja informiranosti i sklonosti izlaganju različitim kulturama (studiranje, Erasmus+ program, putovanja i slično).

Sagledavši sveukupne rezultate svih navedenih istraživanja, važno je ponovno napomenuti kako se ne mogu baš svi rezultati poistovjetiti s cjelokupnom populacijom, već da oni mogu biti specifični s obzirom na ispitivani uzorak. No, možemo zaključiti kako su, s obzirom na sve navedeno oni ipak u većoj mjeri pozitivni nego negativni. To daje nadu za bolje sutra i za stvaranje društva koje je otvoreno za promjene koje su u današnje vrijeme izrazito nenadane i česte. Iako bi postizanje sporazuma na razini Unije riješilo brojne postojeće probleme, prevladavanje državnih rješenja i strah od liberalizacije mjera na štetu solidarnosti i zaštite prava izbjeglica najviše će otežati sklapanje ujedinenog sporazuma na razini Europske unije, koji je u ovom kontekstu itekako potreban (Komušanac i Balija, 2023: 76).

8. Zaključak

Ovaj diplomski rad istraživao je stavove i percepcije javnosti o izbjeglicama i imigrantima u Republici Hrvatskoj. Analiza je obuhvatila pregled literature, odnosno već postojeća odrađena istraživanja s istom ili sličnom temom, zatim migrantsku krizu 2015. / 2016. godine, današnju migrantsku situaciju u Republici Hrvatskoj, studiju slučaja informiranih studenata te interpretaciju i usporedbu svih provedenih istraživanja.

Proučavanje svega navedenog dovodi do zaključka da su stavovi i percepcije javnosti prema imigrantima i izbjeglicama u Republici Hrvatskoj kompleksni i podložni utjecajima određenih ranije spomenutih čimbenika. Iako postoje negativni stavovi, svakako postoje i oni pozitivni stavovi i pozitivne inicijative koje promoviraju integraciju i socijalnu koheziju. Odvijanje daljnjih istraživanja i kontinuirana edukacija javnosti su ključni za bolje razumijevanje i poboljšanje stavova prema imigrantima i izbjeglicama. „Potrebno je razvijati kompleksnije mehanizme senzibilizacije javnosti koji bi nadilazili razinu pukog informiranja i svođenja na multikulturnu razinu“ kako „bi bili usmjereni na uspostavljanje interkulturalnog dijaloga“ (Ajduković i dr., 2019: 104).

Jedan od ključnih nalaza nakon odrađene studije slučaja jest da obrazovanje igra značajnu ulogu u oblikovanju stavova prema izbjeglicama i imigrantima. Studenti političkih znanosti i srodnih disciplina pokazuju veće razumijevanje, empatiju i otvorenost, što je zasigurno, između ostalog, rezultat njihove izloženosti temama ljudskih prava, međunarodnih odnosa i socijalne pravde. Ovime se naglašava važnost uvrštavanja ovih i sličnih tema u obrazovne kurikulume kako bi se poticalo informirano i kritičko razmišljanje o migracijama. Republika Hrvatska je i sama zemlja iz koje mnogi građani migriraju u potrazi za boljim prilikama. Iz tog razloga je začuđujuće što mnogi nisu spremni podržati one koji tu istu bolju priliku žele pronaći kod nas. „Snažno izražena spontana spremnost na distancu prema tek potencijalnim imigrantima potiče na to da se razlozi tako izraženih predrasuda i posljedično nesklonosti liberalnijim imigracijskim politikama potraže u širem društvenom kontekstu“ (Čačić – Kumpes, Gregurović i Kumpes, 2012: 330).

Budući da se „sukladno definiciji Europskog vijeća za izbjeglice i raseljene osobe, integracija se razumije kao dinamičan, dvosmjern, dugoročan i multidimenzionalan proces međusobne prilagodbe stranaca i domicilnih državljana na etničku, kulturnu i jezičku raznolikost, koja nastaje kao posljedica useljavanja u postmigracijskoj fazi“, potrebno je donijeti niz preporuka kojih bi se pridržavali kako doseljena migrantska populacija, tako i domicilno stanovništvo.

(Ajduković i dr., 2019: 16). Baričević i Koska u svom radu navode brojne preporuke za bržu i kvalitetniju integraciju izbjeglica i migranata u društvo, koje bi u tome uvelike pomogle. Predlažu provođenje programa „informiranja javnosti o razlozima dolaska migranata i izbjeglica i uvjetima u zemljama porijekla“, zatim rad „na razbijanju predrasuda prema pojedinim etničkim, vjerskim i drugim skupinama te poticanju njihove integracije u društvo kao osnovu razbijanja predrasuda“ i provođenje programa „osvještavanja javnosti o sigurnosnim i drugim faktorima vezanim uz migracije i izbjeglištvo“ (Baričević, Koska, 2017: 91). Isto tako smatraju da je potrebno „stvoriti uvjete za integraciju izbjeglica (učenje jezika, školovanje i zapošljavanje) koji bi ovim osobama omogućili spontanu integraciju u domaće društvo“ uz „omogućavanje udrugama da pružaju programe integracije i osvještavanja domaće populacije o problemima vezanim uz migracije i izbjeglištvo“, a potrebno je i provođenje programa „edukacije novinara i medijskih aktera te lokalnih i nacionalnih političkih elita vezanih uz uzroke i posljedice migracija, odnosno razbijanju stereotipija o pojedinim skupinama useljenika“ (Baričević, Koska, 2017: 91). Budući da se navedene preporuke bave različitim aspektima i izazovima koje sa sobom donosi migracija, njihovo provođenje bi uvelike olakšalo integracijski proces za obje strane i u startu riješilo ili bar smanjilo potencijalne probleme koji se javljaju u kontekstu migracija i integracije. Složeni procesi poput ovih zahtijevaju veću razinu posvećenosti i pripremljenosti, stoga bi provođenje spomenutih preporuka zasigurno bilo od velike pomoći i važnosti.

Istraživačko pitanje postavljeno u uvodnom dijelu ovog rada glasilo je *Smatraju li se imigranti i izbjeglice u Republici Hrvatskoj društvenim obogaćenjem ili prijjetnjom?* Stavovi prema migrantima i izbjeglicama u Republici Hrvatskoj su podijeljeni, pri čemu značajan dio populacije vidi migrante kao društveno obogaćenje, dok ih drugi dio populacije percipira kao prijjetnju. Ipak, nakon pregleda rezultata svih kroz rad spomenutih istraživanja, možemo zaključiti da pozitivni stavovi ipak malo prevladavaju te da su izbjeglice i imigranti na neki način ipak obogaćenje za državu u koju dolaze. No, uzevši u obzir da velika većina ispitanika nije imala nikakav bliski kontakt s bilo kojom vrstom osobe u kretnji, važno je spomenuti kako su njihovi stavovi podložniji promjenama u većoj mjeri nego stavovi onih ispitanika koji su spomenuti kontakt već ostvarili. Stoga, ukoliko pojedini ispitanici s negativnim stavovima i zatvorenijom percepcijom u budućnosti ostvare kontakt s izbjeglicom ili imigrantom, postoji mogućnost da svoje mišljenje promijene na pozitivno. Takve situacije bi mogle biti sve češće s obzirom na to da je Republika Hrvatska postala poželjna odredišna destinacija za strane radnike, čemu svjedoči i povećani broj njihovih dolazaka.

Na kraju, možemo zaključiti kako su stavovi i percepcije javnosti o bilo kojoj temi subjektivni samo do određene mjere, jer nerijetko prelaze u mišljenje većine. Ukoliko su pojedinci upoznati s temom o kojoj ih se ispituje, skloniji su dati iskren i subjektivan odgovor, nego u situaciji u kojoj ih se ispituje o temama s kojima nisu dobro upoznati. U takvom će slučaju pojedinci dijeliti naučeno mišljenje mase i dati odgovor u skladu s time. S obzirom na to da se „2015. godine Hrvatska prvi puta suočila s fenomenom masovnih migracija ljudi koji dolaze u Europu iz drugoga zemljopisnog i kulturnog kruga“, možemo shvatiti da je do tada „pitanje migracija za većinu hrvatskih građana bilo uglavnom hipotetske naravi“ (Vuksan – Čusa, 2018: 10). Iz tog je razloga možda i shvatljivo što je većina građana bila u strahu od nepoznatog koji je rezultirao negativnim predodžbama o izbjeglicama i imigrantima. Iako svatko ima pravo izraziti svoje mišljenje i stajati čvrsto iza njega, isto tako je prvo potrebno sagledati situaciju sa svih strana i staviti sebe u nečiju tuđu situaciju koju smo skloni osuđivati pa tek onda formirati stav. Svatko zaslužuje priliku za stvaranje boljeg, sigurnijeg i kvalitetnijeg života, a ako se netko odluči da je Republika Hrvatska njegovo mjesto upravo za to, prema takvim bismo se pojedincima kolektivno trebali odnositi s više empatije i poštovanja, jer samo pravedno, skladno i zadovoljno društvo može pružiti bolju i kvalitetniju budućnost koju smo svi zaslužili. Republika Hrvatska, kao zemlja prilika, ima potencijal da postane inkluzivna i prosperitetna zajednica koja prepoznaje i koristi prednosti migracija za vlastiti razvoj i dobrobit svih svojih građana.

Sažetak

Cilj ovog diplomskog rada bio je istražiti percepcije i stavove javnosti prema imigrantima i izbjeglicama u Republici Hrvatskoj. Nakon ulaska u Europsku uniju i migrantske krize 2015. / 2016. godine, došlo je do brojnih promjena u migrantskim tokovima gdje je od tranzitne zemlje Republika Hrvatska postala odredišna zemlja, stoga je bilo potrebno provjeriti kako domicilno stanovništvo reagira na migrantsku populaciju. Analiza je odrađena kroz pregled već postojećih istraživanja te kroz studiju slučaja informiranih studenata, provedenu u sklopu ovog rada. Rezultati su pokazali da su stavovi javnosti izrazito podijeljeni, pri čemu su razni demografski i socioekonomski čimbenici utjecali na zauzimanje različitih pozicija prema izbjeglicama i imigrantima, naglašavajući složenost i višedimenzionalnost ovog društvenog fenomena.

Ključne riječi: izbjeglice, imigranti, migrantska kriza, strani radnici

Summary

The purpose of this graduation thesis was to investigate the public's perceptions and attitudes towards immigrants and refugees in the Republic of Croatia. After joining the European Union and the migrant crisis in 2015/2016, there were numerous changes in migrant flows where the Republic of Croatia became a destination country from a transit country, therefore it was necessary to check how the resident population reacts to the migrant population. The analysis was done through a review of already existing researches and through a case study of informed students, conducted as part of this work. The results showed that public attitudes are extremely divided, with various demographic and socioeconomic factors influencing the adoption of different positions towards refugees and immigrants, emphasizing the complexity and multidimensionality of this social phenomenon.

Key words: refugees, immigrants, migrant crisis, foreign workers

Literatura i izvori

- Ajduković, Dean, Čorkalo Biruški, Dinka, Gregurović, Margareta, Matić Bojić, Jelena i Župarić – Iljić, Drago (2019) Izazovi integracije izbjeglica u hrvatsko društvo: stavovi građana i pripremljenost lokalnih zajednica. <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Izazovi%20integracije%20izbjeglica%20u%20hrvatsko%20dru%C5%A1tvo.pdf> Pristupljeno 27.07.2024.
- Baričević, Vedrana (2015) Izbjeglička i migracijska pitanja kao izvor trajne krize Europske unije: neuspjeh europskih politika azila i migracija. *Političke analize : tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku* 6(23): 3 – 14.
- Baričević, Vedrana i Koska, Viktor (2017) *Stavovi i percepcije domaće javnosti o nacionalnim manjinama, izbjeglicama i migrantima*. Zagreb: Centar za mirovne studije Zagreb.
- Bježančević. Sanja (2019) Migrantska kriza u Europskoj uniji – izazovi, europska sigurnost i zaštita temeljnih prava. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 40(3): 1231 - 1248.
- CMS (Centar za mirovne studije) (2017) Istraživački izvještaj – Zastupljenost i indikatori diskriminacijskih i ksenofobičnih stavova u Republici Hrvatskoj u 2017. https://www.cms.hr/system/publication/pdf/98/Zastupljenost_i_indikatori_diskriminacijskih_i_ksenofobnih_stavova_u_Republici_Hrvatskoj_u_2017..pdf Pristupljeno 05.07.2024.
- Čačić-Kumpes, J., S. Gregurović i J. Kumpes, J. (2012) Migracija, integracija i stavovi prema imigrantima u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju*, 42 (3): 305–336.
- Dagen, Tomislav i Čepo, Marina (2021) Izbjeglička i migracijska kriza u Europskoj uniji – zaštita prava na pristup teritoriju ili zaštita teritorija? *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 58(3): 855 – 873.
- Deutsche Welle (2024) <https://www.dw.com/hr/strani-radnici-u-hrvatskoj-tko-su-dobitnici-a-tko-gubitnici/a-69801341> Preuzeto 31.07.2024.
- Državni zavod za statistiku (2023) Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2022. <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58061#:~:text=U%202022.%20u%20Republiku%20Hrvatsku%20iz%20inozemstva%20su,odselilo%20se%2070%2C7%25%20hrvatskih%20dr%C5%BEavljana%20i%2029%2C3%25%20stranaca>. Pristupljeno 10.06.2024.
- Europska komisija (2023) https://commission.europa.eu/news/new-ways-fight-migrant-smuggling-2023-11-28_hr Pristupljeno 25.07.2024.

- Franc, Renata, Šakić, Vlado i Kaliterna – Lipovčan, Ljiljana (2010) Percipirane posljedice doseljavanja i stav prema doseljavanju. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 19(3): 421 – 440.
- Gregurović, Margareta i Mrakovčić, Marko (2022) Law Students and Social Distance towards Migrants and Some Other Relevant Groups in Croatia. *Journal of Ethnic Studies* 49 – 72.
- Hrvatski crveni križ (2021) <https://www.hck.hr/novosti/proslo-je-sest-godina-od-migrantske-krize-u-hrvatskoj/11016> Pristupljeno 25.07.2024.
- Institut za migracije i narodnosti (2022) <https://www.imin.hr/kretanje-ljudi-i-ideja-migracije-i-predmoderni-kulturni-razvoj-hrvatskih-zemalja/> Pristupljeno 08.07.2024.
- Jutarnji list (2016) <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/kako-se-odvijala-migrantska-kriza-na-pocetku-su-izbjeglice-bile-prihvacene-otvorenih-ruku-a-sada-se-zatvara-ruta-kojom-je-proslo-800.000-ljudi-29593> Pristupljeno 25.07.2024.
- Komušanac, Monika i Balija, Monika (2023) Percepcija višeučjetovanosti suvremenih migracija prema Hrvatskoj u kontekstu sigurnosti prostora i stanovništva. *Kroatologija* 14(1): 59 – 80.
- Medlobi, Mateja i Čepo, Dario (2018) Stavovi korisnika društvenih mreža o izbjeglicama i tražiteljima azila: post festum tzv. izbjegličke krize. *Političke perspektive : časopis za istraživanje politike* 8(1 – 2): 41 – 69.
- Migracije.hr <https://migracije.hr/zaposljavanje-i-rad-stranih-drzavljana-u-republici-hrvatskoj/> Pristupljeno 25.07.2024.
- Tadić, Jure, Dragović, Filip i Tadić, Tonči (2016) Migracijska i izbjeglička kriza – sigurnosni rizici za EU. *Policija i sigurnost* 25(1): 14 – 42.
- Ujedinjeni narodi (1951) Konvencija i protokol o statusu izbjeglica. https://www.unhcr.org/hr/wp-content/uploads/sites/19/2018/11/konvencija_1951.pdf Pristupljeno 08.06.2024.
- Vlada Republike Hrvatske (2015) <https://vlada.gov.hr/vijesti/predsjednik-vlade-u-opatovcu-ponosan-sam-na-hrvatsku-policiju-koja-svoju-zadacu-obavlja-srcano-i-profesionalno/17803> Pristupljeno 25.07.2024.
- Vuksan – Ćusa, Bartul (2018) Birači, stranke i migranti. *Političke analize : tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku* 9(36): 10 – 14.
- Vurnek, Dragutin, Bengez, Andrea i Perkov, Matej (2018) Sigurnosni aspekti migracija. *Acta Economica Et Turistica* 4(2): 157 – 180.